

Återvall

Planerad byggnation i boplatsens norra del

Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte

Fornlämning L2017:8507 (f.d. Ingarö 37:1)
Fågelvik 1:315
Ingarö socken
Värmdö kommun
Stockholms län
Uppland

Britta Kihlstedt

Återvall

Planerad byggnation i boplatsens norra del

Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte

Fornlämning L2017:8507

Fågelvik 1:315

Ingarö socken

Värmdö kommun

Stockholms län

Uppland

Britta Kihlstedt

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2021

Samtliga foton av Britta Kihlstedt.

Omslag: Caroline Strandberg undersöker provruta G440/G457 i schakt 200.

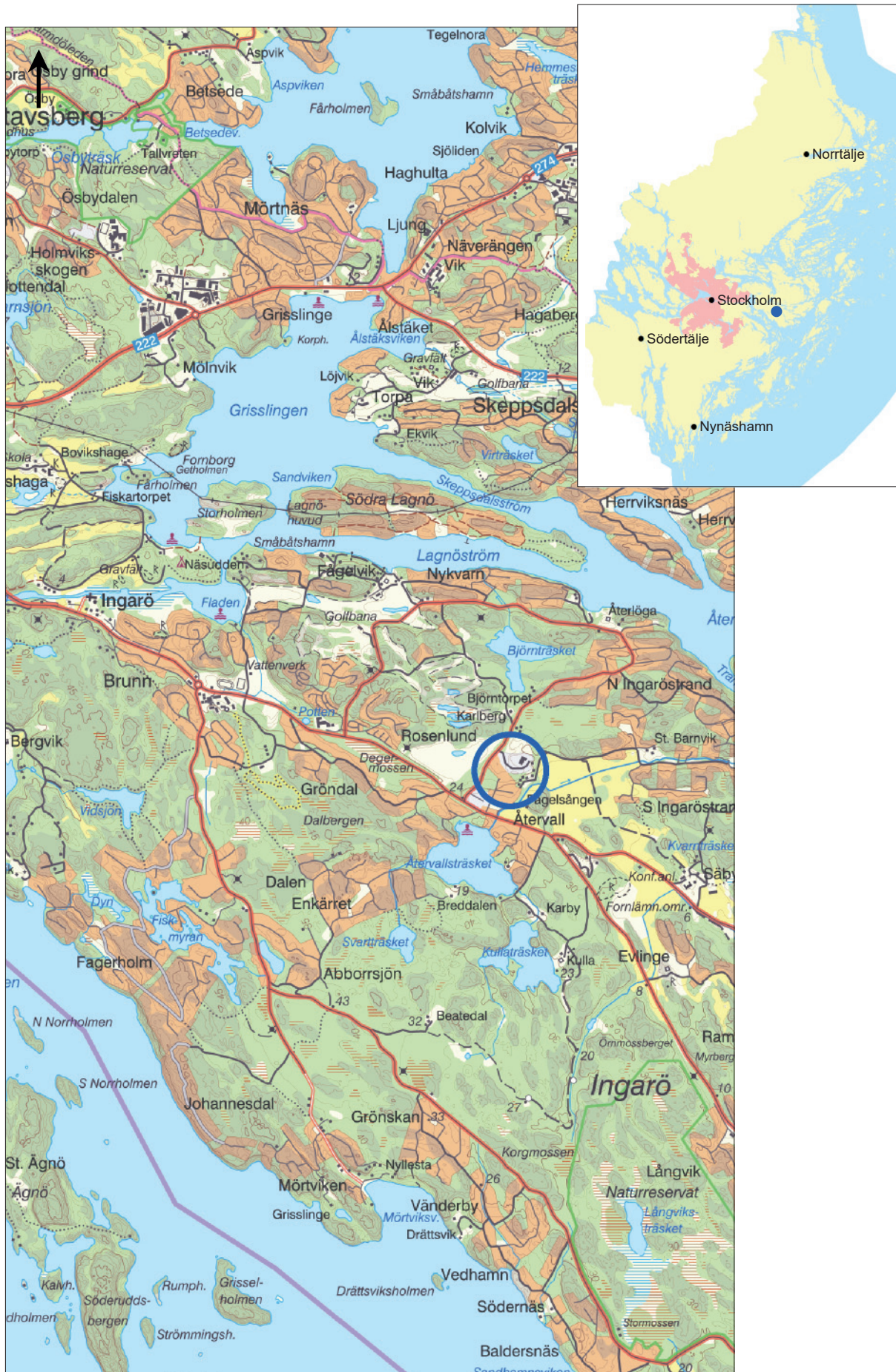
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 941232.

ISBN 978-91-8041-004-5

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Uppdraget	5
<i>Förundersökningsområdet</i>	6
Natur- och kulturmiljö	9
<i>Naturförhållanden</i>	9
<i>Fornlämningsmiljö</i>	9
<i>Återvallsboplatsen</i>	10
Metod och genomförande	11
Undersökningsresultat	13
Fynd	13
<i>Sten</i>	13
<i>Keramik</i>	14
Anläggningar	15
Tolkning och utvärdering	15
Referenser	17
Tekniska och administrativa uppgifter	18
Bilagor	19
Bilaga 1. Schakttabell	19
Bilaga 2. Rutbeskrivningar	20
Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar	20
Bilaga 4. Fyndtabell keramik	21
Bilaga 5. Fyndtabell sten	22

Figur 1. Förundersökningsområdet markerat med en blå ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte inom stenåldersboplatsen vid Återvall, L2017:8507, tidigare Ingarö 37:1. Boplatsen ligger på fastigheten Fågelvik 1:315 på Ingarö i Värmdö kommun, cirka 2 mil öster om Stockholm (figur 1). Förundersökningen har utförts inom ett 1 600 m² stort område i fornlämningens nordöstra del med anledning av planerad bostadsbebyggelse. Återvallsboplatsen är en av länets största gropkeramiska boplatser (cirka 3300–2500 f.Kr.) och tidigare undersökningar har påvisat mycket rikliga lämningar inom boplatsområdet.

Förundersökningsområdet berörde dels flack sandmark på nivåer runt 30–32 meter över havet, dels en bergklack i öster. Inga lämningar framkom på bergklacken, men i övrigt framkom spridda fynd inom hela området. Hela den del av förundersökningsområdet som ligger på sand bedöms därmed som fornlämning (se figur 15, s. 16).

Sammantaget tillvaratogs ett drygt sextiotal fynd, huvudsakligen keramik men även en del slaget stenmaterial, bland annat flera malstensfragment. Keramiken är varierad och innehåller både äldre och yngre gropkeramik samt skärvor med drag av trattbägar-keramik. En osäker anläggning, ett eventuellt stolp- eller störhål, påträffades också. Jämfört med tidigare undersökta delar av boplatsen verkar det aktuella området innehålla relativt sparsamma fyndmängder vilket indikerar att det utnyttjats extensivt.

Keramiken och nivåförhållande kan preliminärt datera den aktuella delen av boplatsen till 3500–3000 f.Kr., troligen även med något yngre inslag. Detta betyder att området hör till de äldsta delarna av den stora boplatsen.

Bakgrund

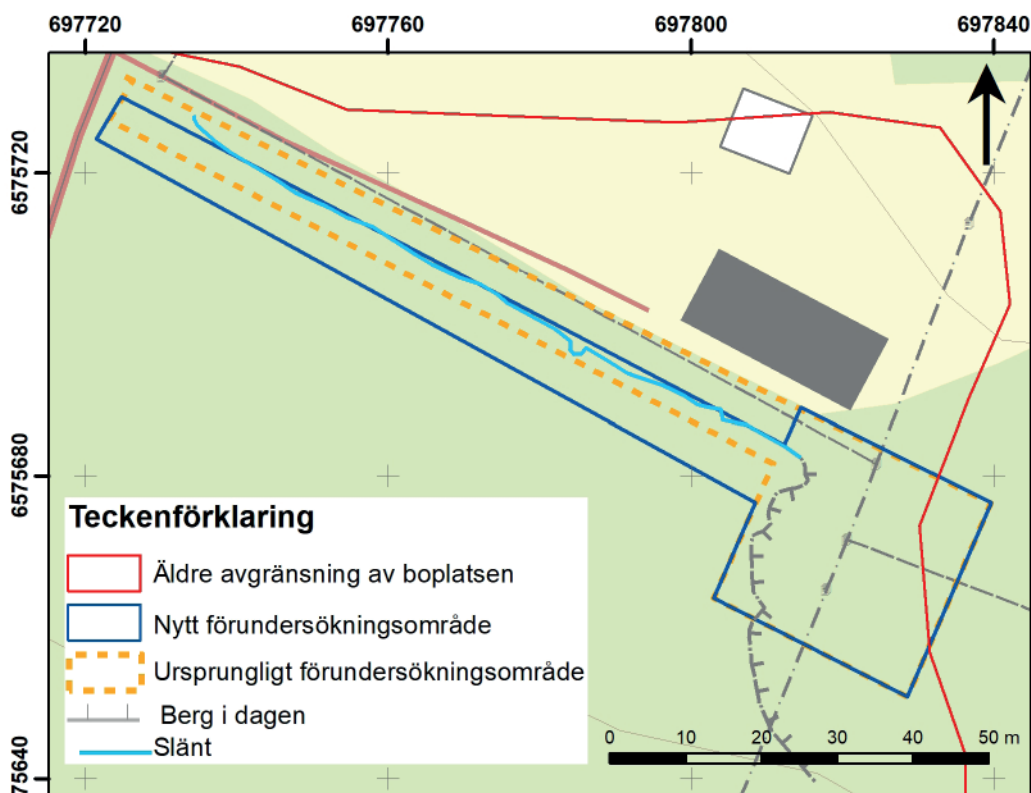
Uppdraget

Förundersökningen föranleddes av att Lars Strömberg planerar nybyggnation av ett enbostadshus med en tillfartsväg som berör den nordöstra delen av stenåldersboplatsen L2017:8507 vid Återvall på Ingarö. Förundersökningen utfördes under tre dagar i april 2021 efter beslut av Länsstyrelsen i Stockholms län (dnr 431-6920-2021). Företagare var Lars Strömberg som också svarade för kostnaderna.

Syftet var att ta fram besluts- och planeringsunderlag för länsstyrelse och företagare genom att avgränsa fornlämningen, det vill säga att fastställa fornlämningens utbredning, inom det område som skulle komma att beröras av exploateringen. I den händelse större anläggningar eller komplexa kulturlager framkom skulle arbetet avbrytas för samråd med Länsstyrelsen.

Förundersökningsområdet

Förundersökningsområdet är cirka 1 600 m² stort och består dels av en knappt 800 m² stor yta i öster som utgör tomten för det planerade bostadshuset och som till stor del är belägen på berg, dels av en anslutande 100 meter lång och cirka 8 meter bred remsa som löper västerut från tomten, och inom vilken en tillfartsväg planeras (figur 2). Tomtytan ligger på den västra delen av ett bergsparti som avgränsar boplatsen i nordöst. Området utgörs här av gles trädbevuxen hållmark med mossa och ris, medan den anslutande vägen löper över flack sandmark som sluttar mycket svagt åt söder och sydöst (figur 3–4). Ytan var bevuxen med gles gräs-, ris- och buskvegetation, men har tidigare varit barrskogsklädd. Flera stora stubbar fanns inom området.

Figur 2. Begränsningen för boplatsen markerad med röd linje samt det ursprungliga och det justerade förundersökningsområdet markerade med streckad gul respektive blå linje. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:1 000.

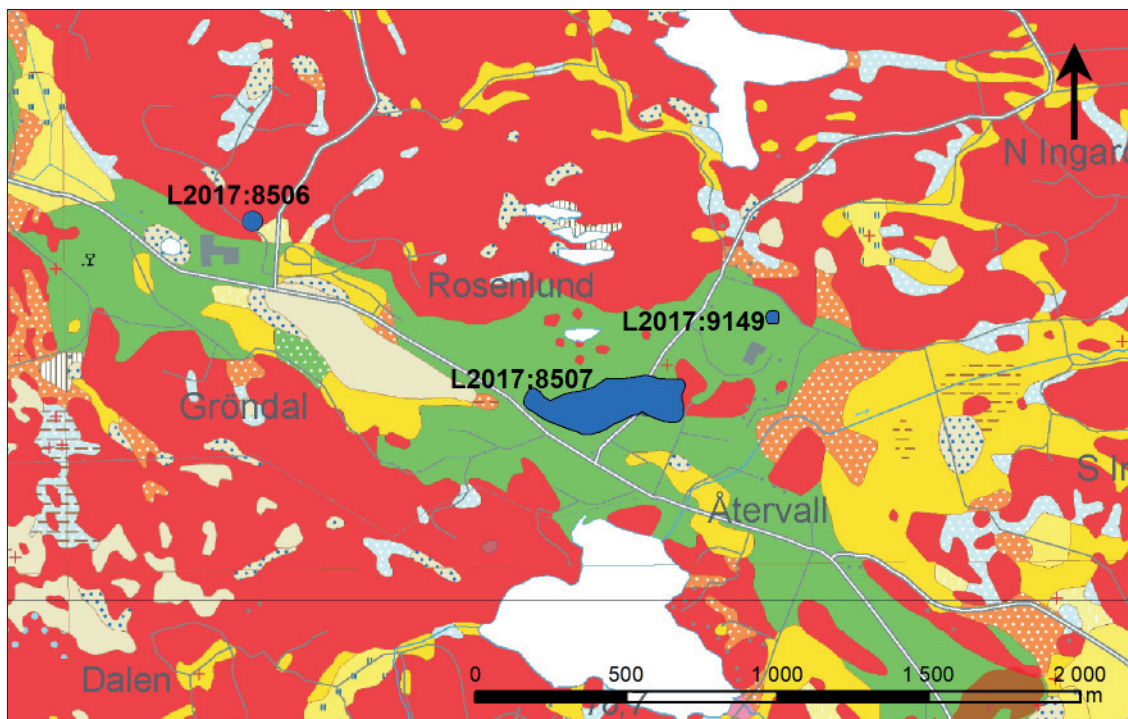
Omedelbart nordöst om förundersökningsområdet har bebyggelse uppförts varvid massor påförts och marknivån höjts inom den bebyggda tomten. Då fältundersökningen påbörjades noterades att släntningen ner från tomten berörde en stor del av det tänkta området för tillfartsvägen. Efter samråd med uppdragsgivaren och Länsstyrelsen försköts därför denna del av förundersökningsområdet cirka 5 meter åt sydväst, eftersom anläggandet av en tillfartsväg annars inte skulle rymmas inom det förundersökta området (figur 2). Förundersökningsområdets totala yta påverkades inte.

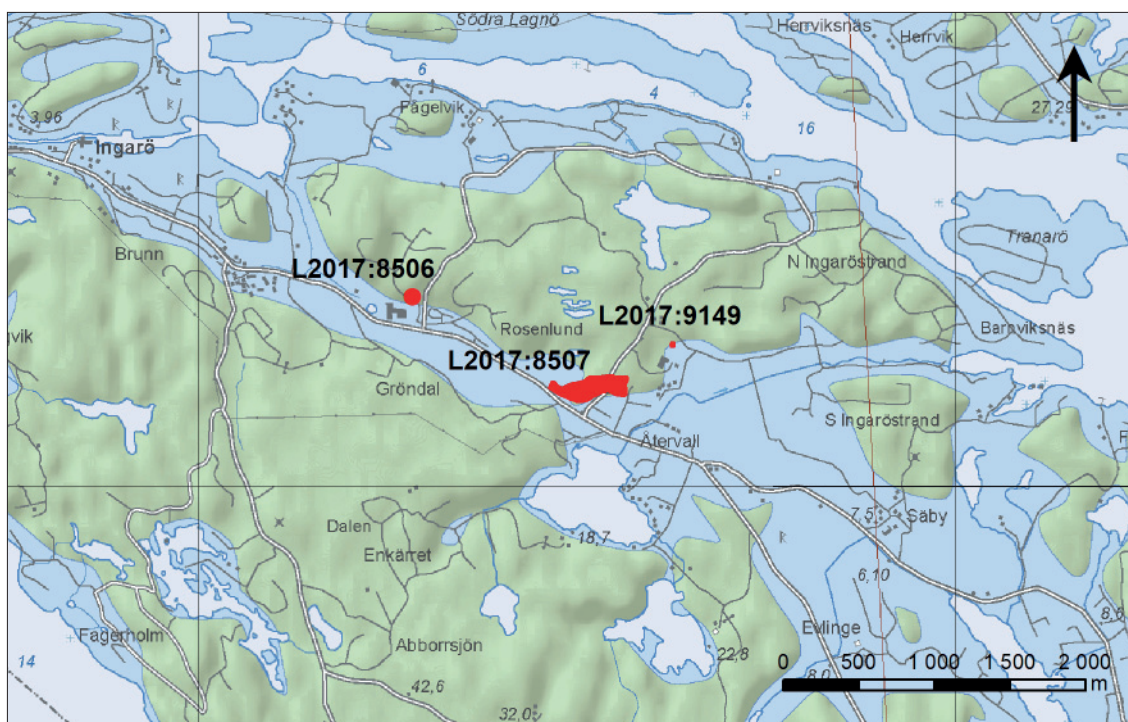
Figur 3. Översikt över förundersökningsområdet. Tillfartsvägen är planerad längs slänten ner från den befintliga tomten som ses till vänster i bild. Bergklacken där bostaden föreslås ligga syns i fonden, till höger om den röda byggnaden. Foto från väster.

Figur 4. Översikt över förundersökningsområdet före undersökning. Foto taget från bergklacken i öster ut över boplatsen mot väster.

Figur 5. Stenålderslämningarnas (blått) anknytning till sandjordar (grönt och/ eller orange med vita prickar) framgår tydligt. L2017:8507 är den nu aktuella Återvallsboplatsen. Rött markerar kalberg och gula färger leriga sediment i dalgångarna. Beige är våtmarkslager som exempelvis torr. Skala 1:25 000. Jordartskarta © SGU

Figur 6. Återvallsboplatsens (L2017:8507) och närliggande stenåldersboplatser läge i förhållande till havsstranden för cirka 4 500 år sedan. Boplatsen låg först på en sydvänd udde vid ett sund som successivt grundades upp och bildade en smal landbrygga mellan två öar. Skala 1:50 000. Strandlinjekarta © SGU

Natur- och kulturmiljö

Naturförhållanden

Ingarö utgör en del av det mellansvenska sprickdalslandskapet med en generellt småkuperad landskapsbild med höjder av kalberg och morän och mellanliggande sprickdalar som är fyllda med finare sedimentjordar vilka idag ofta är uppodlade. Denna bild bryts av stråk av isälvsavlagringar, åsar och svallsandsområden, som löper i nordnordväst-sydsydöstlig riktning genom landskapet (figur 5). Återvallsboplatsen ligger på sydsidan av en sådan sandig åssträckning. Läget har varit skyddat av bergklackar och högre partier i norr. I söder sluttar marken ner mot den smala dalgången nedanför boplatsen, där Eknäsvägen löper idag.

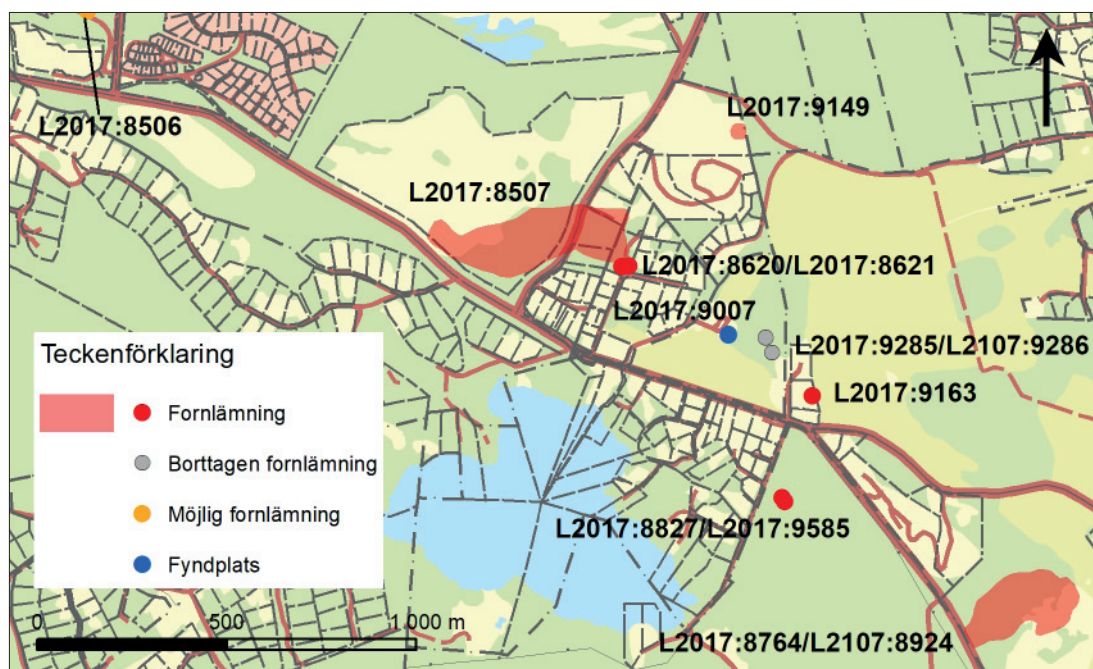
Vid tiden för bosättningen, cirka 3000–2500 f.Kr., nådde havet cirka 25–30 meter högre än idag och dalgången nedanför boplatsen utgjorde ett smalt sund som delade Ingarö i en mindre ö i norr och en större ö i söder (figur 6). Successivt grundades sundet upp och det bildades en smal landbrygga mellan de två öarna. Detta har sannolikt skett under slutet av boplatsens användningstid eller strax därefter. Längre åt öster och norr vidtog en omfattande arkipelag med en mängd mindre öar, kobbar och skär.

Fornlämningsmiljö

De högsta bergstopparna i området når runt 50 meter över havet, men det är först för cirka 6 000 år sedan, när havet sjunkit till cirka 40 meter över havet, som lite större kobbar och mindre öar bildas. De äldsta lämningarna på Ingarö härrör sannolikt från denna tid. Det rör sig om fyndplatser där enstaka fynd av slagen kvarts påträffats, till exempel vid Vargbacken ett par kilometer väster om Återvall (L2013:9351 och L2013:9352). De representerar sannolikt tillfälliga uppehållsplatser i området.

Runt 3500 f.Kr. och århundradena därefter blir det förhistoriska utnyttjandet av Ingarö mer påtagligt genom att flera tidig- och mellan-neolitiska boplatser etableras längs åsens sydsida, varav Återvall är den mest omfattande och också den som är minst skadad av grustäkt. Ytterligare två boplatser har dock funnits längs åsen, men det är osäkert om några lämningar återstår av dessa. Det gäller bland annat L2017:9149 (Ingarö 38:1) som ligger vid Vallby cirka 500 meter nordöst om Återvall (figur 7, tabell 1). Här iaktogs vid besiktning 1990 en större mängd fynd i form av keramik, ben och slaget stenmaterial i en rasbrant (Bergh 1990). Det är osäkert vad som finns kvar av lämningen idag. Detsamma gäller L2017:8506 (Ingarö 36:1) vid Rosenmalm/Fågelsvik som ligger cirka 1 km nordväst om Återvall. År 1971 gjordes här en efterundersökning av en skadad boplatz i kanten av ett grustäktområde (Welinder 1976). Vid undersökningen tillvaratogs mindre mängder keramik ornerad med snör- och gropintryck, fragment av brända ben och kvarts. Welinder bedömde boplatsen som tillhörig ett övergångsstadium mellan de tidig-neolitiska trattbägarboplatserna och de äldsta gropkeramiska boplatserna. En ungefärlig datering borde i så fall hamna mellan 3500 och 3000 f.Kr. Fynd av stenålderskaraktär har också påträffats vid Fågelsången cirka 350 meter sydväst om Återvallsboplatsen (L2017:9007). Det är dock oklart var dessa fynd hittats – markeringen i Kulturmiljöregistret (KMR) ligger sannolikt fel eftersom läget är för lågt för att fynden ska kunna härröra från stenålder.

I övrigt tillhör de lämningar som finns registrerade i närområdet yngre perioder och utgörs huvudsakligen av gravar. Flera av dessa är från bronsålder, hit hör två skeppsformiga stensättningar som ligger strax sydöst om Återvallsboplatsen. Tillsammans med en skärvstenshöj och ett par undersökta gravar från samma tid vid Fågelsången i sydväst indikerar lämningarna en etablering av en fast, jordbrukande befolkning i området under denna period. Lämningarna från den efterföljande järnåldern är relativt få, men här finns stensättningar i krönlågen och flera gravfält vid Säby, varav det ena innehåller bortåt 150 gravar och även flera husgrundsterrasser.

Figur 7. Fornlämningsmiljön i närheten av Återvallsboplatsen. Fornlämningsliknande bildningar och osäkra fornlämningar är ej medtagna. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:50 000.

Lämningsnr	Lämningsstyp
L2017:8506	Boplats
L2017:9149	Boplats
L2017:8620	Skeppssättning
L2017:8621	Skeppssättning
L2017:9007	Fyndplats (stenålder)
L2017:9285	Undersökt grav
L2017:9286	Undersökt grav
L2017:9163	Skärvstenshög
L2017:8827	Stensättning
L2017:9585	Stensättning
L2017:8764	Gravfält
L2017:8924	Boplatsområde

Tabell 1. Fornlämningar i närområdet.

Återvallsboplatsen

Boplatsen upptäcktes 1913 i samband med byggnation av vägen mot Fågelvik och delundersöktes redan 1913 och 1915 av Gustaf Hallström (Seippel 1976:4ff). Vid dessa grävningar undersöktes cirka 160 m². Boplatsen gränslinjebestämde 1949 genom att 250 provgropar grävdes (ATA dnr 3694). Under åren därefter har flera mindre insatser gjorts, dels i samband med utvidgningar av grustäkt i området (Seippel 1976:5 och där angivna referenser; Bergh 1990), dels i samband med att vindfällan rivit upp kulturlager och fynd (Werthwein 2002, 2003). Vid de två sistnämnda undersökningarna gjordes smärre justeringar av boplatsens utbredning genom att gränsen flyttades längre norrut. En omfattande genomgång av keramikmaterialet har gjorts av Peder Seippel i form av en trebetygsuppsats 1976.

Sammantaget har inte mer än 1–2% av den drygt 40 000 m² stora boplatsen undersökts, men trots detta har mycket stora mängder fynd tillvaratagits. Hit hör mer än 50 000 keramikskärvor och ett rikhaltigt stenmateriel – bland annat pilspetsar av flinta

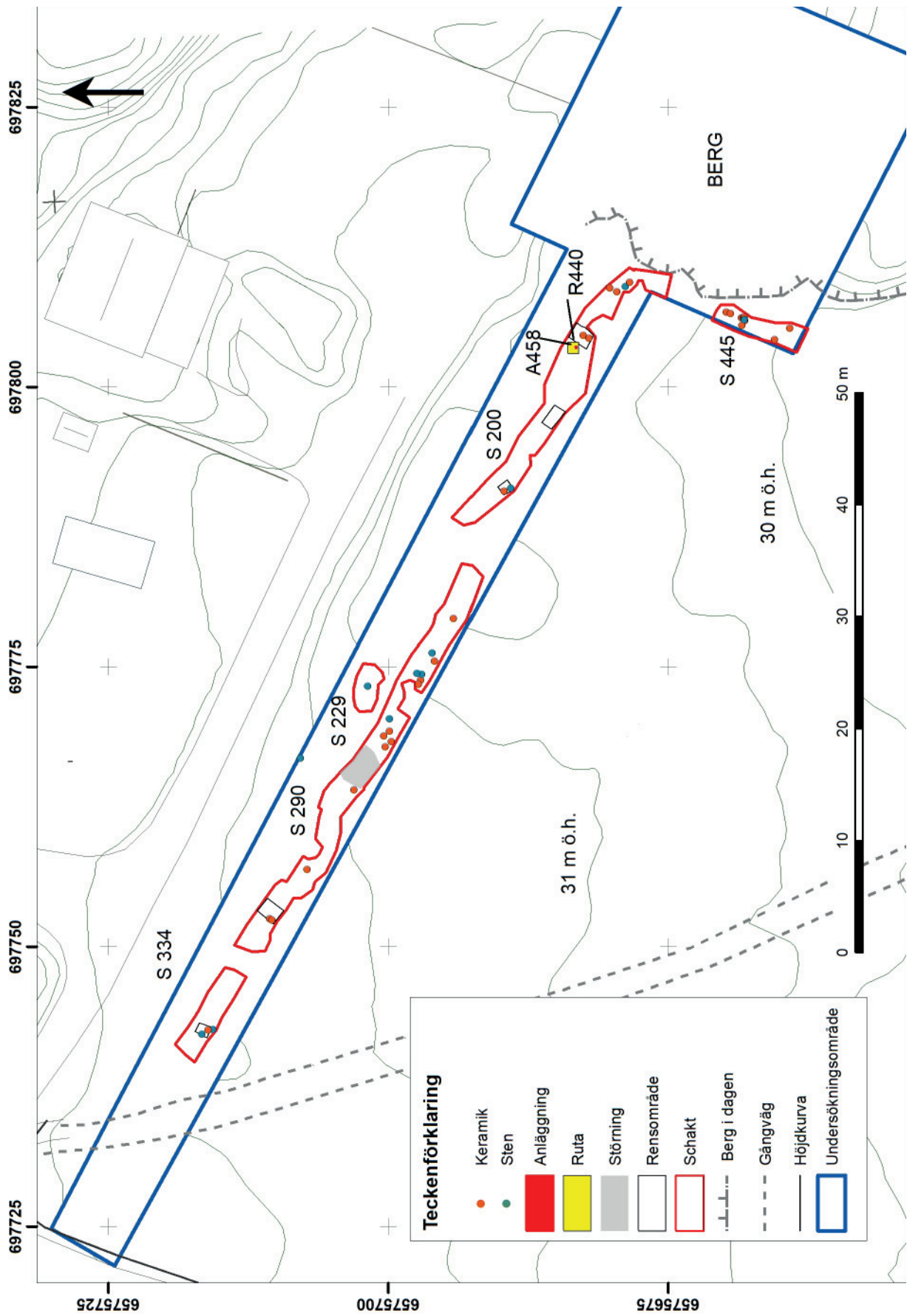
Figur 8. Caroline Strandberg undersöker provruta G440/G457 i schakt 200. Foto från sydväst.

och skiffer, yxor, mejslar och slipstenar tillsammans med restmaterial från tillverkning. Även redskap av horn och ben har påträffats. Tjocka stratigrafiskt komplexa kulturlager iaktogs vid Hallströms undersökningar och även lämningar tolkade som hyddor.

I samband med den nu utförda förundersökningen noterades fynd i kraftigt rödockrafärgade lager i rotvältor i boplatsens centrala delar. Fynd av ben från människokranier indikerar förekomst av gravar och/eller annan hantering av döda på platsen. Keramiken domineras av Bagges (1951) stilgrupper Fagervik II och III, vilket indikerar datering till den äldre och mellersta delen av den gropkeramiska perioden, grovt cirka 3300–2800 f.Kr. I boplatsens övre, norra del har även keramik av Fagervik 1-typ påträffats vilket indikerar närvaro även något tidigare, vid övergången från tidigneolitikum (Bergh 1990). Mot bakgrund av boplatsens storlek, komplexitet och innehåll har den stor forskningspotential.

Metod och genomförande

Sökschakt upptogs med maskin inom de delar av det planerade exploateringsområdet i syfte att klargöra utbredningen av fynd och anläggningar. Inga sökschakt upptogs inom den del av området som utgörs av berg då inga förutsättningar för bevarade lämningar finns i denna del. Vid schaktningen avlägsnades det övre vegetations- och myllalagret försiktigt och den underliggande sanden frilades. I samband med detta rensades schakten grovt med fyllhammare. Inom de områden där få eller inga fynd framkommit vid schaktningen finrensades mindre ytor noggrannare med skårslev för att kontrollera schaktningens resultat. Inom ett av dessa områden grävdes också en kvadratmeter stor ruta, där sanden sållades i handsåll för att få ytterligare en noggrannare kontroll av fyndförekomsten. Rutan grävdes i två 5 cm tjocka stick, materialet sållades i handsåll med 10 mm grova maskor. En osäker anläggning framkom vilken snittades och undersöktes till hälften. Även materialet från anläggningen sållades i handsåll med 10 mm maskor. Fynd som framkom vid schaktning och rensning punktinmättes, övriga fynd har förts till dokumenterad kontext (grävenhet i ruta eller anläggning).

Figur 9. Schaketsplan på grundkartan med schakt, rensområden, fjnd och anläggningar markerade. Skala 1:500.

Undersökningsresultat

Fem schakt med en sammanlagd yta av knappt 200 m² upptogs inom området (figur 8). Vegetationsskiktet som avlägsnades vid schaktningen var cirka 0,10 meter tjockt. Därunder vidtog grusig rödgul sand med sparsamt inslag av sten och mindre block och ställvis med ett tunt ljusgrått urlakningsskikt i den övre delen. Fynd uppträdde ytligt i sandlagret och schakten grävdes därför i allmänhet till ett djup av cirka 0,15 meter. Inga mörkfärgade kulturlager iaktogs.

Fynd

Totalt framkom ett åttiotal fynd. Materialet domineras av keramik, men innehåller också en del bearbetad sten (tabell 2). Knappt hälften av keramiken, 29 av totalt 63 krukskärvor, påträffades vid schaktning och rensning medan återstoden framkom vid undersökningen av den grävda meterrutan. All den bearbetade stenen framkom vid schaktning och rensning. Ett undantag utgjorde en slipsten (F42) som påträffades ytligt liggandes i kanten av den släntning som löpte väster om området. Inget av de fynd som påträffades har gallrats.

Material		Antal	Vikt (g)	
Keramik	Fast gods	Dekorerad	12	93
		Odekorerad	39	113
	Poröst gods	Dekorerad	–	–
		Odekorerad	12	29
	Totalt keramik		63	235
Kvarts		1	2	
Sandsten	Redskap	4	2 849	
	Övrigt slaget	2	309	
	Totalt sandsten	6	3 158	
Granit	Redskap	1	308	
	Avslag och övrigt slaget	2	1 276	
	Totalt granit	3	1 584	

Tabell 2. Sammanfattande tabell över påträffade fynd.

Sten

Sammantaget påträffades tio fynd av bearbetad sten. Råmaterialen varierar, såväl sandsten som kvarts och granitisk bergart förekommer. Tre av sandstensfragmenten, varav två med passning, utgör delar av malstenar (F36 och F43). De ser ut att härröra från så kallade limpformade överliggare, en typ av malstensöverliggare som ibland påträffas på gropkeramiska boplatser, men som oftare förekommer på tidigneolitiska trattbägarlokaler.

Figur 10. Fragment av en malsten av sandsten (F36). Skala 1:2.

Den ena (F36, figur 10) är av gulaktig sandsten och de två övriga (F43) av en ljus röd sten. Två slagna fragment av en mörkare röd sandsten är troligen delar av mal- eller slipstenar eller rester från tillformning av sådana (F37 och F40).

Figur 11. Slipsten av sandsten med två slipade sidor (F42). Skala 1:2.

Ytterligare ett fragment av en malsten finns i materialet, troligen av samma typ som övriga, men denna är av en avvikande, grövre bergart, möjligen granit (F41). Därutöver påträffades ett slipstensfragment av en ljus gråaktig sandsten (F42). Stenen har ett något förbryllande utseende med två slipytor av olika grovlek som möts i en spetsig vinkel (figur 11). Eftersom fyndet utgör ett fragment av ett ursprungligen större redskap är den ursprungliga formen oklar. Det framkom också ytligt i en oklar kontext och kan vara yngre än fynden i övrigt. Övriga stenfynd utgörs av ett avslag och ett bearbetat stycke av en granitisk bergart samt ett avslag av kvarts.

Keramik

Keramikens är relativt fragmenterad och en del skärvor är spjälkade, medelvikten per skärva är knappt 4 gram. Huvuddelen av skärvorna består av ett fast, bergartsmagrat gods. Godset är inte närmare analyserat men okulärt bedöms magringen som medelgrov. Det finns dock även en del skärvor som har en grövre magring med framträdande fältspatkorn och en typ av ytbehandling som är vanlig hos trattbägarkeramik. En mindre andel skärvor (12) är av porigt, kalkmagrat, typiskt gropkeramiskt gods.

Figur 12. Keramik av fast gods dekorerad med gropar och bågformiga intryck (F31). Även mynningsranden är dekorerad. Skala 1:1.

Tolv skärivor uppvisar dekor (19%), alla dessa är av fast gods. Dekoren utgörs av gropar och andra intryck, bland annat nagelintryck, och i ett fall av grov krysskräftering (figur 12–14). Sammantaget verkar keramikerna ha tyngdpunkten i äldre gropkeramik, Fagervik II (Bagge 1951), med inslag även av trattbågarkeramik/Fagervik I och yngre gropkeramik, Fagervik III. Att keramikerna här delvis är av äldre typ än på andra delar av boplatserna överensstämmer med nivån som ligger cirka 31–32 meter över havet.

Figur 13. Keramik av fast gods med dekor (F31). Ut- och insida. Skala 1:1.

Figur 14. Exempel på porigt gods (F32). Skala 1:1.

Anläggningar

En anläggning framkom vid undersökningen av den enda metrerruta som grävdes. Det var ett litet stolphål eller störhål, cirka 0,15 meter i diameter och 0,10 meter djupt. Anläggningen framkom cirka 0,10 meter ner i den ljusa sanden och syntes som en brungrå färgning. Fyllningen bestod av brungrå sand med enstaka mindre stenar. Inga fynd framkom i anläggningen. Tolkningen som stolphål är osäker både på grund av anläggningens karaktär och på grund av att det är oklart om ytterligare anläggningar finns i närheten.

Tolkning och utvärdering

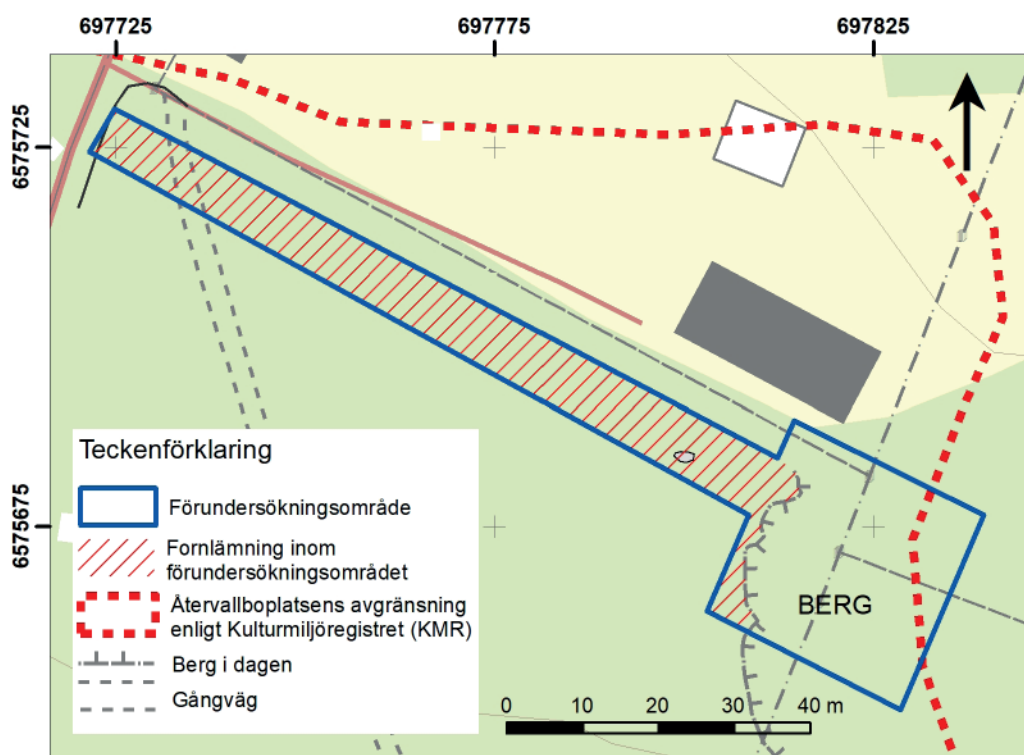
Förundersökningen har utförts inom de ramar och med den metodik som planerats. Syftet att avgränsa fornlämningen inom förundersökningsområdet har uppnåtts. Fynd påträffades inom hela den del av den förundersökta ytan som ligger på sand. Även om fynden ställvis framkom relativt glest finns inte förutsättningar att frisläppa delar av ytan utan hela denna del bedöms innehålla lämningar och därmed ligga inom fornlämningen. Den del av förundersökningsområdet som ligger på berg i öster ligger dock utanför fornlämningens begränsning (figur 15).

Fyndmängderna vid schaktning/rensning var måttliga och fynden framkom ställvis glest, vilket kan tolkas som att området utnyttjats extensivt under boplatstiden. Även anläggningens bild verkar tyda på detta. Denna tolkning är dock ännu osäker – i den enda ruta som grävdes framkom fynd åtminstone ner till 0,10 meters djup (rutan grävdes inte djupare) och då i större mängd. Detta kan möjligen tyda på att keramikerna i det ytliga lagret är sämre bevarade och att fyndmängderna är större lite längre ner i lagren. Den enda (osäkra) anläggning som framkom framträdde cirka 0,10 meter ner i sanden i den ruta som undersöktes. Anläggningar på stenåldersboplatser är ofta svåra att lokalisera vid

schaktning då sot, kol och humus ofta dränerats ner i den genomsläppliga sanden och de därför inte syns förrän en bit ner i lagren. Det kan därför inte uteslutas att det finns fler anläggningar inom området än vad förundersökningsresultatet indikerar.

Inga absoluta dateringar finns från den aktuella delen av boplatsen, men förundersökningsområdet ligger cirka 31–32 meter över havet, vilket grovt bör motsvara havsnivån kring 3500–3000 f.Kr. (Risberg m.fl. 1991; Sund 2010). De fynd som framkommit överensstämmer som nämnts relativt väl med en sådan datering där keramiken har tyngdpunkten i äldre gropkeramik med inslag även av keramik som har drag av trattbägar-keramik/Fagervik I. Det finns även inslag av yngre gropkeramik (porigt gods) varför det är möjligt att ytan utnyttjats även under boplatsens senare nyttjandetid.

Det undersökta området ligger i fornlämningens norra del. Enligt den tidigare avgränsningen av fornlämningen fortsätter boplatsen cirka 50 meter nordöst om den nu undersökta ytan (figur 15). Detta område har dock bebyggt, såvitt vi förstår utan föregående arkeologiska insatser, varför omfattningen och karaktären hos de lämningar som eventuellt har funnits i denna del är okänd. Den del som nu undersökts hör därmed till de högst belägna delarna av boplatsen som fortfarande är oskadade och som därmed har potential att innehålla de äldsta bevarade spåren efter människors aktiviteter på platsen.

Figur 15. Boplatsens utbredning inom förundersökningsområdet. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:1 000.

Referenser

- Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), dnr 3694/49. Kartor och handlingar rörande gränslinjebestämning av Återvallsboplatsen.
- Bagge, A. 1951. *Fågervik. Ein Rückgrat für die Periodeneinteilung der Ostschwedischen Wohnplatz- und Bootaxt-kulturen aus dem Mittelneolithikum.* Acta Archaeologica XXII:57–118.
- Bergh, S. 1990. *Gropkeramisk boplats vid Återvall.* Arkeologisk utredning. Ingarö socken. Värmdö kommun. Uppland. Riksantikvarieämbetet UV Mitt rapport.
- Risberg, J., Miller, U. & Brunnberg, L. 1991. Deglaciation. Holocene Shore Displacement and Coastal Dwelling in Eastern Svealand, Sweden. *Quaternary International* 9:33–37.
- Seippel, P. 1976. *Återvall, Ingarö sn, Uppland. En presentation av ett boplatsmaterial samt en keramikanalys.* Trebetygsuppsats i arkeologi, Stockholms universitet.
- Sund, C. 2010. *Paleogeografiska förändringar i östra Svealand de senaste 7 000 åren.* Uppsats i naturgeografi och kvartärgeologi på avancerad nivå vid Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi, Stockholms universitet.
- Welinder, S. 1976. *Stenåldersboplats Fågervik 1:313, Ingarö sn, Uppland. Arkeologisk undersökning 1971.* Riksantikvarieämbetet rapport 1976 B 18.
- Werthwein, G. 2002. *Vindfällan på den gropkeramiska boplatsen vid Återvall.* Arkeologisk kontroll av RAÄ 37, Ingarö socken, Värmdö kommun, Uppland. Stockholms läns museum rapport 2002:8.
- Werthwein, G. 2003. *Rotvältor på stenåldersboplatsen vid Återvall.* Arkeologisk kontroll av RAÄ 37, Ingarö socken, Värmdö kommun, Uppland. Stockholms läns museum rapport 2003:18.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM21029
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-6920-2021, 2021-03-08
<i>Kulturmiljöregistret, uppdragsnr:</i>	202100285
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte
<i>Undersökningsperiod:</i>	20–22 april 2021
<i>Personal:</i>	Britta Kihlstedt (projektledare) Caroline Strandberg
<i>Landskap:</i>	Uppland
<i>Län:</i>	Stockholm
<i>Kommun:</i>	Värmdö
<i>Socken:</i>	Ingarö
<i>Fastighet:</i>	Fågelvik 1:315
<i>Fornlämning:</i>	L2017:8507 (f.d. Ingarö 37:1)
<i>Koordinater:</i>	X6575725/Y697721–X6575650/Y697828
<i>Undersökt yta:</i>	1 600 m ²
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningssystem:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Fynden F1–43 förvaras hos KM i väntan på beslut om fyndfördelning.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Markslag och topografiskt läge	Längd (m)	Djup (m)	Area (m ²)	Fynd	Jordart	Anmärkning
200	Från bergskant i Ö över flack sandmark, något NV-sluttande i V.	30	0,10–0,15	66	Keramik, bergart	Överst ca 0,05–0,10 m barrskogsmylla. Därunder grusig rödgul sand, ställvis med ett tunt, grått urlakningsskikt. Enstaka skarpkantad sten i Ö.	Stört av flera stubbar. En anläggning, A458, i en ruta, R440.
229	Flack sandmark, svagt SV-sluttande i Ö.	40	0,10–0,15	88	Keramik, kvarts, sandsten, bergart varav ett malstensfragment	Överst ca 0,05–0,10 m barrskogsmylla. Därunder grusig, flammig rödgul sand, ställvis med ett tunt, grått urlakningsskikt. Enstaka skarpkantad sten.	Störning av äldre rotvälta.
290	Flack sandmark.	4	0,10–0,15	8	Keramik, sandsten	Överst ca 0,05–0,10 m barrskogsmylla. Därunder grusig rödgul sand, ställvis med ett tunt, grått urlakningsskikt.	–
334	Flack, svagt SÖ-sluttande sandmark.	9	0,10–0,15	19	Malstensfragment	Överst ca 0,05–0,10 m barrskogsmylla. Därunder grusig rödgul sand, ställvis med ett tunt, grått urlakningsskikt.	–
445	S-sluttande sandmark intill bergskant.	8	0,10–0,15	16	Keramik, bergart	Överst ca 0,05–0,10 m barrskogsmylla. Därunder grusig rödgul sand, ställvis med ett tunt, grått urlakningsskikt. Enstaka skärvig sten.	–

Bilaga 2. Rutbeskrivningar

G440, stick 1. Djup: 0,05 meter

Brungul sand med inslag av stenar mindre än 0,03 meter stora. Även enstaka stenar i storleken 0,04–0,07 meter förekom. I väster fanns en gråsvart lucker störning i anslutning till en rot, cirka $0,1 \times 0,3$ meter stor i ytan, och avtog nedåt. Allt material sållades i 10 mm såll, keramik påträffades.

G457, stick 2. Djup: 0,05 meter

Brungul sand, något ljusare än föregående stick, med inslag av stenar mindre än 0,05 meter stora. I östra delen av grävenhetens norra kant fanns två något större stenar som ej helt frilades, strax väster om dessa kom en stor mynningskärva i keramik mot stickets motten. Strax söder om grävenhetens mitt framkom en brungrå färgning som mättes in som A458.

Bilaga 3. Anläggningsbeskrivningar

A458, stolphål/störhål?

$0,17 \times 0,12$ meter stor, 0,10 meter djup. Oval och väl avgränsad i plan, sluttande sidor och rundad botten. Anläggningen framkom i botten av stick två (G457) som en brungrå färgning, den snittades och ena halvan grävdes. Fyllningen bestod av brungrå sand med enstaka mindre stenar, samtliga mindre än 0,04 meter stora, den grävda halvan sållades i 10 mm såll. Inga fynd.

Bilaga 4. Fyndtabell keramik

Fyndnr	Material	Sakord	Antal	Fragm grad	Vikt (g)	Anmärkning	Fyndomständighet	Dekor	Kärlidel	Gods	X	Y	M ö h
1	Keramik	Kärl	1	Fragment	2,3	Grov krysskraftring.	Schaktning	Ja	Buk	Fast	6575694,152	697779,266	30,298
2	Keramik	Kärl	1	Fragment	2,8	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575695,854	697775,502	30,613
3	Keramik	Kärl	1	Fragment	8,8	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575697,075	697773,837	30,781
4	Keramik	Kärl	1	Fragment	6,2	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575697,277	697773,45	30,838
5	Keramik	Kärl	1	Fragment	3,8	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575699,841	697769,249	31,092
6	Keramik	Kärl	1	Fragment	3,6	Finnmagrad.	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575700,384	697768,812	31,133
7	Keramik	Kärl	1	Fragment	1,7	-	Schaktning	Nej	Buk	Poröst	6575699,691	697768,327	31,161
8	Keramik	Kärl	1	Fragment	5,3	Tvåtandad stämpel utsida, dekor även insida.	Schaktning	Ja	Mynning	Fast	6575700,235	697767,845	31,187
9	Keramik	Kärl	1	Fragment	4,8	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575703,024	697764,002	31,259
10	Keramik	Kärl	1	Fragment	1,7	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575664,122	697805,224	29,782
11	Keramik	Kärl	1	Fragment	3,8	-	Schaktning	Nej	Buk	Poröst	6575665,498	697804,24	29,86
12	Keramik	Kärl	1	Fragment	1,9	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575669,816	697806,689	30,198
13	Keramik	Kärl	1	Fragment	3,6	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575669,437	697806,544	30,199
14	Keramik	Kärl	1	Fragment	2,6	-	Schaktning	Nej	Mynning	Fast	6575668,443	697806,18	30,086
15	Keramik	Kärl	1	Fragment	0,7	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575668,268	697806,158	30,099
16	Keramik	Kärl	1	Fragment	1,3	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575668,206	697806,222	30,099
17	Keramik	Kärl	1	Fragment	0,5	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575668,159	697805,923	30,086
18	Keramik	Kärl	1	Fragment	0,8	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575668,383	697805,495	30,086
19	Keramik	Kärl	1	Fragment	0,9	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575707,214	697756,884	31,608
20	Keramik	Kärl	1	Fragment	0,6	-	Schaktning	Nej	Buk	Fast	6575678,452	697809,335	30,634
21	Keramik	Kärl	2	Fragment	1,7	Två fragment med passning.	Schaktning	Nej	Buk	Poröst	6575680,22	697808,842	30,694
22	Keramik	Kärl	1	Fragment	1,6	-	Schaktning	Nej	Buk	Poröst	6575679,559	697808,506	30,647
23	Keramik	Kärl	1	Fragment	0,1	-	Rens	Nej	Buk	Fast	6575682,595	697804,598	30,69
24	Keramik	Kärl	1	Fragment	2,2	Osäker dekor.	Rens	Ja	Buk	Fast	6575682,062	697804,363	30,692
25	Keramik	Kärl	1	Fragment	1,1	-	Rens	Nej	Buk	Fast	6575689,665	697790,655	30,464
26	Keramik	Kärl	1	Fragment	7	Passning med F27.	Rens	Nej	Buk	Fast	6575710,558	697752,482	31,645
27	Keramik	Kärl	1	Fragment	7,8	Passning med F26.	Rens	Nej	Buk	Fast	6575710,343	697752,372	31,628
28	Keramik	Kärl	1	Fragment	2,6	Beläggning.	Rens	Nej	Buk	Poröst	6575716,081	697742,517	31,869
29	Keramik	Kärl	1	Fragment	0,9	-	Grävenhet	Nej	Buk	Poröst	6575683,5	697803,5	30,675
30	Keramik	Kärl	11	Fragment	25,8	-	Grävenhet	Nej	Buk	Fast	6575683,5	697803,5	30,675
31	Keramik	Kärl	8	Fragment	76,9	-	Grävenhet	Ja	Mynning	Fast	6575683,5	697803,5	30,604
32	Keramik	Kärl	5	Fragment	16,9	-	Grävenhet	Nej	Buk	Poröst	6575683,5	697803,5	30,604
33	Keramik	Kärl	1	Fragment	6,4	-	Grävenhet	Ja	Buk	Fast	6575683,5	697803,5	30,604
34	Keramik	Kärl	8	Fragment	26,3	-	Grävenhet	Nej	Buk	Fast	6575683,5	697803,5	30,604

Bilaga 5. Fyndtabell sten

Fyndnr	Material	Sakord	Antal	Fragm grad	Vikt (g)	Anmärkning	Fyndomständighet	Metod	X	Y	M ö h
35	Granit	Bearbetat	1		1263,8	–	Schaktning	PF	6575696,031	697776,237	30,607
36	Sandsten	Redskap	1	Fragment	615,5	Malsten.	Schaktning		6575697,392	697774,435	30,666
37	Sandsten	Bearbetat	1		253,3	Även möjlig slipyta.	Rens		6575716,627	697742,174	31,889
38	Kvarts	Avslag	1	Fragment	2,2	–	Schaktning		6575696,964	697774,346	30,72
39	Granit	Avslag	1	Fragment	12,5	–	Schaktning	PF	6575668,173	697806,001	30,121
40	Sandsten	Bearbetat	1		55,9	–	Schaktning		6575715,648	697742,594	31,857
41	Granit	Redskap	1	Fragment	307,5	Malsten.	Schaktning		6575699,877	697770,336	31,046
42	Sandsten	Slipsten	1	Fragment	1333,5	Två slipyor i vinkel. Osaker, framkom i stort område.	Övrigt		6575707,807	697766,834	31,607
43	Sandsten	Redskap	2	Fragment	899,5	Malsten, ett större stycke och ett fragment, med passning.	Schaktning		6575701,801	697773,27	30,995